

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/122585,Jan-Szumski-Pod-jarzmem-Sowietow-Sytuacja-ludnosci-polskiej-w-ZSRS-w-latach-1917.html>
03.03.2026, 03:04

Jan Szumski: Pod jarzmem Sowietów. Sytuacja ludności polskiej w ZSRS w latach 1917-1937

Na sytuację Polaków w Rosji w przeddzień rewolucji lutowej i przewrotu bolszewickiego ogromny wpływ miały wydarzenia związane z wybuchem I wojny światowej.

18.11.2024

Polska społeczność przed kościołem św. Józefa we wsi Jabłonne pod Dołbyszem w Ukraińskiej SRS, ok. 1936 r. Mężczyźni z Jabłonnego zostali wymordowani przez NKWD podczas operacji polskiej, a większość kobiet z dziećmi deportowano (fot. ze zbiorów Mariji Zajinczkowskiej)

Przemieszczenia w głąb Rosji polskiej ludności związane z ewakuacjami 1915 r. z Królestwa Polskiego, poborem do armii rosyjskiej, deportacjami do Rosji Polaków, obywateli państw centralnych oraz jeńców wojennych spowodowały, że w 1917 r. na terenie Rosji przebywało ok. 2 milionów Polaków.

Wobec bolszewizmu

Pomimo iż w ruchu bolszewickim dużą rolę odegrali działacze pochodzenia polskiego (F. Dzierżyński, J. Marchlewski i in.) zdecydowana większość Polaków nie poparła bolszewików.

Po odrodzeniu Polski w 1918 r. część byłych już polskich poddanych cara ze stanowczą konsekwencją realizowała swoje dążenia powrotu do Ojczyzny i włączenia się w proces odbudowy kraju, czego dobitnym przykładem był twórca polskiej szkoły budowy lokomotyw Antoni Xiężopolski.

Wojna polsko-bolszewicka spotęgowała represję wobec Polaków. Po jej zakończeniu i zawarciu traktatu w Rydze w ramach całej akcji repatriacyjnej (1921-1924) do Polski przybyło ok. 1,2 mln osób.

Za ryskim kordonem

Pomimo akcji ewakuacyjnej Polacy w granicach Rosji Sowieckiej i następnie ZSRS stanowili ponad milionową społeczność (wedle oficjalnych i budzących wątpliwości danych ze spisu ludności z 1926 r. prawie 800 tys.), posiadającą zróżnicowane poczucie narodowej tożsamości.

Po latach polityki społecznej, religijnej, kulturalnej asymilacji Polacy w Rosji tracili polską tożsamość polityczną, rzadziej narodową, i realizowali się często na polu ekonomicznym i społecznym, osiągając nierzadko sukces zawodowy. Skupieni w dużych ośrodkach miejskich szybciej ulegali procesom kulturowej asymilacji. Najliczniejsze kolonie miejskie ludności polskiej znajdowały się na terytorium RSFRS w Leningradzie (34 tys.) i w Moskwie (17 tys.), w USRS w Kijowie (13 tys.) i Odessie (10 tys.) oraz w BSRS w Mińsku (5 tys.).

„Nowa polityka narodowościowa”

Taktyczną odsłoną komunistycznej ofensywy stała się nowa polityka ekonomiczna (NEP), zapoczątkowana na X zjeździe RKP(b) w marcu 1921 r. i zapowiedź nowej polityki narodowościowej, która po XII zjeździe komunistycznej partii (kwiecień 1923 r.) uzyskała określone formy i pełną aprobatę.

► [Czytaj całość na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Artykuł